

DOMINIKA BEK

<https://orcid.org/0000-0003-4560-808X>
Uniwersytet Śląski w Katowicach, Instytut Nauk Prawnych

Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Studencko-Doktoranckiej „Samobójstwa dzieci w perspektywie prawnokarnej, kryminologicznej, psychologicznej i medialnej”

„Usłyszeć na czas” – ta myśl, a zarazem nazwa cennej inicjatywy społecznej, stała się inspiracją dla organizatorów Ogólnopolskiej Konferencji Studencko-Doktoranckiej „Samobójstwa dzieci w perspektywie prawnokarnej, kryminologicznej, psychologicznej i medialnej”, która odbyła się 20 maja 2021 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego.

„Usłyszeć Na Czas” to szeroko zakrojony program przedsięwzięć związanych z profilaktyką samobójstw dziecięcych, stworzony przez Tomasza Zielińskiego w odpowiedzi na alarmujące statystyki dotyczące tego problemu. T. Zieliński tak opisuje genezę swojej działalności: „Jakiś czas temu usłyszałem słowa, które mną wstrząsnęły wypowiedziane przez Rafała Szymańskiego¹ »...każdego roku znika z mapy Polski jedna średniej wielkości szkoła, po cichu, bez rozgłosu«. Słyszając to zdanie popłakałem się... Wiecie, że jako Polska zajmujemy drugie miejsce w Europie jeżeli chodzi o próby samobójcze wśród nastolatków. Według statystyk, które podaje policja, dochodzi do takiego zdarzenia, przynajmniej raz każdego dnia, ...tak, dziś też jakiś dzieciak zrobi to, skutecznie. Pisząc to mam tak cholernie wielką niezgodę na to. Dlatego działam, rozpoczynamy zbiórkę na ośrodek, w którym pomoc ma być docelowo zupełnie za darmo. To tam będziemy pomagali usłyszeć na czas tych, których kochamy. Każdego dnia rozmawiam w tej sprawie z ludźmi i opowiadam im o tym »szalonym projekcie« zarażając ich tą ideą. Do tego prowadzę okienko 120 minut, gdzie każdego dnia przez

¹ Rafał Szymański to rodzic dziecka po próbie samobójczej, działający charytatywnie na rzecz młodzieży. Chodzi o przemówienie z 2019 r., zob. <https://www.youtube.com/watch?v=21Y-sjRf8K18> [dostęp: 10.12.2021].

dwie godziny (na razie tylko tyle mogę) odbywam bezpłatne rozmowy z dziećmi i ich rodzicami. Organizujemy też szkolenia/pogadanki, w szkołach w ośrodkach pomocy, które mają uświadaczać jak usłyszeć na czas tych, którzy w naszym życiu ważni a to dopiero początek. W ciągu najbliższych lat chcemy dotrzeć do każdej szkoły w tym kraju, aby przypomnieć dzieciakom jak są cudowne i wyjątkowe dlatego, że są, a nie dlatego, że mają dobre oceny. Chcemy podzielić się też z ich rodzicami tym jak usłyszeć je inaczej, głębiej. Robimy to z nadzieją, że cała ta nasza praca, pozwoli usłyszeć choć jednego dziecka ...na czas”². Uderzająco wysoka liczba samobójstw dziecięcych zaalarmowała także studentki i studentów z Koła Naukowego Kryminologii UŚ i z Sekcji Karnej Studenckiej Poradni Prawnej WPiA UŚ oraz ich opiekunki naukowe: dr hab. Olę Sitarz, prof. UŚ, i dr Dominikę Bek. Wychodząc z założenia, że podstawą reakcji na określony problem powinno być jego gruntowne poznanie, organizatorzy przystąpili do przygotowania konferencji. Redakcja „Forum Polityki Kryminalnej” objęła wydarzenie swoim patronatem.

Zaproszenie do udziału czynnego obejmowało zgłaszanie propozycji wystąpień w jednym z następujących obszarów zagadnień:

- regulacje prawne związane ze zjawiskiem samobójstw w Polsce i na świecie, ze szczególnym uwzględnieniem karnoprawnej oceny zdarzenia, w którym dziecko popełnia samobójstwo;
- kryminologiczny obraz samobójstw dzieci w Polsce i na świecie;
- psychologiczny wymiar samobójstw dziecięcych;
- obraz dziecięcych samobójstw w mediach (relacje medialne) i popkulturze; wpływ sieci internetowej na samobójstwa dzieci (Internet jako czynnik wyzwalający i przeciwdziałający).

Zainteresowanie wydarzeniem przerosło oczekiwania organizatorów. Studenci, doktoranci, a nawet doktorzy z różnych zakątków Polski nadesłali kilkadziesiąt abstraktów zwiastujących referaty z zakresu kilku dyscyplin naukowych, z przewagą prawa i psychologii. Ostatecznie podjęto decyzję o rozszerzeniu ram czasowych konferencji i programem objęto aż 13 referatów wytypowanych przez Komitet Naukowy, wygłoszonych przez następujące autorki i autorów:

- 1) mgr Justyna Omeljaniuk (Uniwersytet w Białymstoku): „Dynamika zjawiska zamachów samobójczych wśród dzieci w Polsce w latach 2010–2020 w świetle policyjnych danych statystycznych”;
- 2) Michał Kowalik, Kamil Wolanin (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej): „Szkoła jako czynnik wpływający na decyzję o samobójstwie wśród dzieci”;
- 3) mgr Marta Wrona (Uniwersytet Warszawski): „Samobójstwo dzieci jako fakt prawny i społeczny – opieka specjalistyczna w obliczu kryzysu suicydalnego dziecka w Polsce”;

² <https://patronite.pl/Us%C5%82ysze%C4%87NaCzas/description> (pisownia oryginalna) [dostęp: 10.12.2021].

- 4) Daniel Zero, Natalia Zielińska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski): „Wpływ rozwoju nowych technologii na samobójstwa dzieci”;
- 5) Miłosz Barłóg, Magdalena Górak (Uniwersytet Śląski): „Internet jako płaszczyzna dla działań suicydalnych wśród młodzieży. Problematyka cyber-samobójstw”;
- 6) Natalia Nowak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza): „Samobójstwo – wybór czy konieczność? O przestępstwie znęcania się i problemie samobójstw wśród dzieci i młodzieży”;
- 7) dr Konrad Burdziak (Uniwersytet Szczeciński): „Samobójstwa dzieci a odpowiedzialność osób trzecich za namowę i udzielenie pomocy”;
- 8) Monika Materlik (Uniwersytet Śląski): „Proces samobójstwa”;
- 9) mgr Dariusz Szenkowski: „Wpływ alienacji rodzicielskiej na kondycję psychiczną dzieci i młodzieży w sytuacji rozpadu rodziny w Polsce”;
- 10) mgr Justyna Jastrzębska (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego): „Naśladownictwo zachowań samobójczych z perspektywy psychologicznej”;
- 11) mgr Nathalie Sułkowska (Uniwersytet Szczeciński): „Zanik czynników chroniących młodzież przed zachowaniami autodestrukcyjnymi w dobie pandemii COVID-19 – nowe wyzwania w kształtowaniu strategii działań prewencji suicydalnej”;
- 12) Natalia Ledwoń, Mateusz Kołodziejczyk (Uniwersytet Śląski): „Psychologia mówi a prawo pozostaje głuche”;
- 13) mgr Alicja Magdalena Pawlikowska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika): „Obraz samobójstwa w filmie reżyserii Jana Komasy »Sala samobójców«”.

Sporym sukcesem okazało się zaproszenie do udziału w konferencji Gościa Specjalnego – Tomasza Zielińskiego. Gość nie tylko zgodził się opowiedzieć o swojej pracy na rzecz dzieci zagrożonych samobójstwem i ich rodzin, ale też sprawił, że informacja o wydarzeniu dotarła do znacznie szerszego grona osób, w tym do środowisk pozaakademickich.

Konferencja wzbudziła zainteresowanie mediów. Przewodniczący Koła Naukowego Kryminologii UŚ Wojciech Magiera został poproszony o wypowiedź dla Programu IV Polskiego Radia na temat przygotowywanego zdarzenia. Wsparcie dla inicjatywy katowickich kryminologów wyraził także Daniel Dzięwit – dziennikarz, autor tomu *Kiedy odchodzą...*, stanowiącego zapis rozmów z osobami dotkniętymi samobójstwem kogoś bliskiego. Książka została krótko zaprezentowana podczas konferencji.

Organizatorzy wydarzenia z wdzięcznością przyjęli również poparcie władz rektorskich dla majowego przedsięwzięcia. Zgodziła się je otworzyć prof. dr hab. Ewa Jarosz, Prorektorka UŚ ds. rozwoju kadry, a przede wszystkim wybitna specjalistka z zakresu pedagogiki, skoncentrowana na prawach dziecka.

Z uwagi na trwającą wiosną 2021 r. kolejną falę pandemii COVID-19 konferencja przybrała formę zdalną. Odbyła się za pośrednictwem platformy Zoom Meetings i równocześnie transmitowana była na stronie Koła Naukowego Kry-

minologii UŚ na Facebooku. Między innymi dzięki temu mogło wziąć w niej udział kilkuset uczestników z całej Polski, w tym praktycy pracujący na co dzień z dziećmi w kryzysie zdrowia psychicznego. Transmisja z wydarzenia została utrwalona i wciąż dostępna jest na stronie KNK na Facebooku³. Doczekała się niemal 4 tysięcy odbiorców, co pozwala zakładać, że treści w niej zawarte dotarły do grona kilkukrotnie przewyższającego liczbę zarejestrowanych uczestników konferencji.

Wygłoszone referaty prezentowały na tyle wysoki poziom merytoryczny, że Redakcja „Forum Polityki Kryminalnej” podjęła decyzję o wydaniu tematycznego numeru półrocznika i zaproszeniu prelegentów do przygotowania artykułów naukowych. Kilku autorów przyjęło zaproszenie, a ich artykuły zostały pozytywnie ocenione przez recenzentów. Dostępność pełnych tekstów tych opracowań zwalnia z obowiązku relacjonowania treści opublikowanych referatów. Warto natomiast kilka słów poświęcić tym wystąpieniom, których autorki i autorzy nie zdecydowali się na publikację.

Dwa z referatów poświęcone były różnym aspektom wpływu nowych technologii na zjawisko samobójstw wśród dzieci. Daniel Zero i Natalia Zielińska z Koła Naukowego Suicydologii WPiA UWM w swym wystąpieniu zasygnalizowali zarówno zagrożenia płynące z korzystania z Internetu, jak i możliwość użycia tego narzędzia w profilaktyce samobójstw. Z kolei studenci WPiA UŚ Miłosz Barłóg i Magdalena Górak zwrócili uwagę słuchaczy na plagę tzw. cybersamobójstw – ogłaszanych, a nawet transmitowanych w mediach społecznościowych, potęgujących tzw. efekt Wertera.

Kolejne dwa referaty krążyły wokół tematyki odpowiedzialności karnej za przyczynienie się do targnięcia się przez dziecko na własne życie. Studentka WPiA UAM Natalia Nowak skoncentrowała się na art. 207 § 3 k.k., a więc typie znęcania się prowadzącym do następstwa w postaci próby samobójczej pokrzywdzonego. Doktor Konrad Burdziak, opiekun naukowy Koła Naukowego Teoretyków Suicydologii WPiA USz, przedstawił zaś interesującą propozycję nowelizacji art. 151 k.k., tak, by przepis trafniej oddawał specyfikę pomocy i namowy do samobójstwa dziecka, zwłaszcza dziecka niezdolnego jeszcze do rozpoznania znaczenia swojego czynu.

W kolejnych referatach silniej wybrzmiewały aspekty psychologiczne. Studentka WNS UŚ Monika Materlik przedstawiła syntetycznie autorski model autodestrukcji – procesu prowadzącego dziecko do targnięcia się na swoje życie. Natomiast mgr Justyna Jastrzębska z Instytutu Psychologii UKSW rozwinęła charakterystykę tzw. efektu Wertera, pogłębiając obserwacje dotyczące psychologicznego mechanizmu naśladownictwa zachowań samobójczych.

Nieco bardziej interdyscyplinarnie podeszli do zagadnienia mgr Nathalie Sułkowska z USz oraz studenci UŚ Natalia Ledwoń i Mateusz Kołodziejczyk.

³ <https://fb.watch/5BN42hsf2c/> [dostęp: 10.12.2021].

Doktorantka Uniwersytetu Szczecińskiego zaprezentowała niezwykle aktualny temat wpływu pandemii COVID-19 i związanych z nią ograniczeń w funkcjonowaniu instytucji społecznych na poziom zachowań autodestrukcyjnych młodzieży. Dwójka autorów z Uniwersytetu Śląskiego starała się ocenić adekwatność rozwiązań prawnych z zakresu prawa rodzinnego, oświatowego i medycznego do dostrzeżonych problemów psychologicznych.

Spotkanie zwińczyło godzinne, niezwykle pouczające i uwrażliwiające wystąpienie Gościa Specjalnego – Tomasza Zielińskiego. Gość zgodził się wziąć udział w dyskusji angażującej także uczestników biernych.

Majowa konferencja z pewnością spełniła związane z nią nadzieje. Zgromadziła przed komputerami liczne grono odbiorców, co pozwala zakładać, że przyczyniła się do wzrostu świadomości i wiedzy na temat problemu samobójstw dziecięcych. Z prezentowanych referatów wyłonił się nie tylko obraz tego wysoce niepokojącego i zasmucającego zjawiska, ale też zarys jego przyczyn i pewnych środków zaradczych. Szczególnie wartościowe okazało się interdyscyplinarne ujęcie problemu, pozwalające na wymianę spostrzeżeń pomiędzy różnymi środowiskami naukowymi i zachęcające młodych badaczy do dalszego rozwoju naukowego. Pozytywny odbiór konferencji zainspirował organizatorów do podejmowania kolejnych złożonych tematów w podobnej formule. Tym samym konferencja „Samobójstwa dzieci w perspektywie prawnokarnej, kryminologicznej, psychologicznej i medialnej” otworzyła cykl ogólnopolskich spotkań jako I Śląskie Forum Polityki Kryminalnej.